

Luc Devoldere

‘Mijn innige, diepe, archaische katholicisme’

OVER DE ‘POSTKATHOLIEK’ PASOLINI

In 1968 kreeg Pier Paolo Pasolini de prijs van het Office Catholique International du Cinéma (OCIC) voor zijn film *Teorema*, terwijl hij voor dezelfde prent voor de rechtbank werd gedaagd wegens obsceniteit. Misschien kon die paradox alleen bij Pasolini, alleen in Italië en alleen in 1968.

Pasolini werd in 1922 geboren, in het jaar van de mars op Rome die Mussolini aan de macht zou brengen. Pasolini's vader was een officier met sympathie voor het fascisme die lippendienst beledde aan een burgerlijk katholicisme. Het geloof van zijn moeder, een onderwijzeres uit Friuli bij wie hij zijn hele leven zou inwonen, was het bijna heidense, archaische boerenkatholicisme dat de structuren van de officiële kerk niet echt nodig had. Mussolini sloot in 1929 een pact met het Vaticaan dat de relaties regelde tussen kerk en staat. Die relaties waren verbroken, toen de troepen van Garibaldi in 1870 zegevierend Rome waren binnentrokken.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Pasolini lid van de Communistische Partij, zoals de meeste Italiaanse intellectuelen. Hun kop van jut was de kerk van Pius XII en de Democrazia Cristiana die zich tot de grootste naoorlogse machtspartij zou ontwikkelen.

In 1949 werd hij beschuldigd van zedenfeiten met minderjarigen en uit de partij gezet. Hij verloor zijn vaste aanstelling als

leraar en vluchtte met zijn moeder naar Rome. Vanaf nu was hij een buitenstaander, een balling die het Mystieke Lichaam van kerk én partij ‘met wanhopige vitaliteit’ zou blijven bestoken. In een berucht epigram ‘Aan een paus’, geschreven na de dood van Pius XII in 1958, verweet Pasolini de paus vooral de zonde van de *accidia*, de traagheid of nalatigheid in het doen van het goede.

Ik weet niet wanneer Pasolini zijn geloof verloren heeft, gesteld dat hij het ooit gehad heeft. Zeker is dat de katholieke tradities, rasters en codes hem vertrouwd waren: hij was ermee opgegroeid, en hij kon in zijn kunst naar believen gebruik maken van hun esthetisch en symbolisch kapitaal. Zo ‘citeerde’ hij in zijn films uitgebreid schilders als Mantegna, Rosso Fiorentino, Pontormo en Piero della Francesca. Ik zou Pasolini geen ex-katholiek noemen, eerder een postkatholiek: iemand die leeft met zijn katholiek verleden en er zich niet door bezaard voelt.

Ik beperk me in wat volgt hoofdzakelijk tot enkele films en een boek waarin Pasolini het katholicisme en het christendom in hun wezen ‘uitdaagt’.

In *La Ricotta*, een kortfilm uit 1963, eist hij niet meer of minder dan dat het christendom zijn beloften waarmaakt. De film werd bij de eer-

ste vertoning in beslag genomen wegens belediging van de staatsgodsdienst. Pasolini werd veroordeeld, maar in beroep vrijgesproken.

Pasolini wou het wezen van het heilige in vraag stellen door het schijnbaar te ontwijden. Hij koos voor de centrale scène uit het lijdensverhaal van Christus: de kruisiging, en hij maakte een film over een film waarin die kruisiging verfilmd werd.

De film opent met een boodschap van de cineast die de bui zag hangen: ‘Ik wil hier verklaren dat, hoe men *La Ricotta* ook opvat, het Passieverhaal voor mij het grootste verhaal is dat ooit gebeurd is, en de teksten die het verhalen de meest sublieme ooit geschreven.’

De verhaallijn is eenvoudig: de arme drommel die de goede rover speelt die samen met Christus wordt gekruisigd, zal zich tijdens een pauze in de opnamen een indigestie eten aan ricottakaas. Op het moment dat de producer met zijn mondaine aanhang de set komt bezoeken, zal hij aan het kruis sterven net vooraleer hij zijn enige tekst moet debiteren: ‘Jezus, Denk aan mij, wanneer Gij in uw Koninkrijk gekomen zijt.’

Tijdens de opname laat de regisseur zich interviewen. ‘Wat hebt u met dit werk willen uitdrukken?’ vraagt de serviele journalist. De regisseur antwoordt: ‘Mijn innige, diepe, archaische katholicisme.’ Ongevraagd leest de regisseur ook een fragment van een gedicht